

**ქართული
წყაროთმცოდნეობა
XIX/XX**

2017/2018

Georgian Source-Studies

XIX/XX

2017/2018

UDC (უკ) 930.2
(051.2)
ქ – 279

რედაქტორები

გიული ალასანია და მარიამ ჩხარტიშვილი

Editors

Giuli Alasania & Mariam Chkhartishvili

სარედაქციო კოლეგია

გონელი არახამია
ზურაბ თარგამაძე
ეკა კვაჭანტირაძე
დავით მერკვილაძე
ნათო სონღულაშვილი
სოფიო ქადაგიშვილი
ქეთევან ქუთათელაძე
გიორგი ჭეიშვილი

Editorial Board

Goneli Arakhamia
Sopio Kadagishvili
Ketevan Kutateladze
Eka Kvachantiradze
David Merkviladze
Nato Songulashvili
Zurab Targamadze
George Tcheishvili

გამომცემელი

მარიამ ჩხარტიშვილი

Publisher

Mariam Chkhartishvili

გამომცემლის საკონტაქტო მონაცემებია
ელ-ფოსტა: mariam.chkhartishvili@tsu.ge
მობ. 599 71 40 15
Publisher's contact details:
E-mail: mariam.chkhartishvili@tsu.ge
Mob.: +995 599 71 40 15

- © ტექსტი –ავტორები, 2017/2018
- © შედგენა– გ.ალასანია, მ. ჩხარტიშვილი 2017/2018
- © Text – authors, 2017/2018
- © Compilation – G. Alasania, M. Chkhartishvili, 2017/2018

გამომცემლობა „მერიდიანი“
ყაზბეგის 47, თბილისი, საქართველო
ტელ/ფაქსი: (+995) 32 2 39 15 22; 5 99 54 17 07; 5 99 23 51 78
ელ. ფოსტა: meridiani777@gmail.com

ISSN 1987 – 9563

შინაარსი CONTENTS

რედაქტორებისაგან EDITORIAL	12
სტატიები PAPERS	13
ქართლის (იბერიის) პირველ ქრისტიან მეფეთა დინასტიური პრობლემები ამიანე მარცელინისა და ქართული წყაროების მიხედვით ..... 15 გივი ბოლქვაძე Dynastic Problems of the First Christian Kings of Kartli (Iberia) according to Ammianus Marcellinus and Georgian Sources Givi Bolkvadze	15
სამი ყრმისა და იონა წინასწარმეტყველის ბიბლიური პარადიგმები ჰიმნოგრაფიაში (ძლისპირებში) ..... 26 ლამზირა ბუბუტეიშვილი Biblical Paradigms of Three Holy Children and Jonah the Prophet in Hymnography (Hirmoses) Lamzira Bubuteishvili	26
დასავლეთ საქართველოს ისტორიული გეოგრაფიის და ეთნო-პოლიტიკური ისტორიის საკითხები (I-V საუკუნეები) ..... 34 პაპუნა გაბისონია Issues of Historical Geography and Ethno-Political History of Western Georgia (1 st -5 th centuries) Papuna Gabisonia	34
მეოცე საუკუნის სამოცდაათიან წლებში ქართველ დისიდენტთა მიერ ე.წ.თურქი მესხების საქართველოში რეპატრიაციის საკითხის ხედვა ..... 44 ალექსანდრა გრიულაკი The Issue of Meskhetian Turks Repatriation to Georgia in the Eyes of Georgian Dissidents in 1970s Aleksandra Gryźlak	44
საქართველოს ისტორიული განვითარება მეჩვიდმეტე საუკუნის ორმოციანი წლებიდან მეთვრამეტე საუკუნის ოთხმოციან წლებამდე: პოლიტიკური და ეკონომიკური ვითარების მოკლე მიმოხილვა ..... 53 ზურაბ თარგამაძე Historical Development of Georgia from 1640s until the 1780s: Brief Overview of Political and Economical Life Zurab Targamadze	53
რუსული საეკლესიო პოლიტიკა და მიხეილ თამარაშვილის ბრძოლა ქართული იდენტობისათვის ..... 65 დავით თინიკაშვილი Russian Ecclesiastical Policy and Michael Tamarashvili's Struggle for Georgian Identity David Tinikashvili	65
სეფევიდური ირანის სომეხი ქვეშევდომების უფლება-მოვალეობანი მეჩვიდმეტე-მეთვრამეტე საუკუნეებში ..... 80 ქრისტინე კოსტიკიანი The Rights and Duties of Armenian Subjects of Safavid Iran in 17 th -18 th Centuries Kristine Kostikyan	80
კონფესიურობის საკითხი „წმიდა დავით გარეჯელის ცხოვრებაში“ ..... 86 გოჩა კუჭუხიძე მამა მიქაელი (მიხეილ ხუციშვილი) Issue of Confession in “Life of Saint David Garejeli” Gocha Kuchukhidze Father Michael (Mikheil Khutsishvili)	86
მამული, მამულიშვილობა, იდენტობა იაკობ გოგებაშვილის პუბლიცისტური წერილების მიხედვით ..... 94 ქეთევან მანია Fatherland, Patriotism, Identity according to Iakob Gogebashvili's Publicistic Letters Ketevan Mania	94

შეიარაღების ერთი ნიმუში შუა საუკუნეების ქართულ ქრისტიანულ იკონოგრაფიაში	103
ზურაბ მაღრაძე One Example of Weapon in Georgian Middle Ages Christian Iconography Zurab Maghradze	
ხალხური და სასულიერო მმართველობის ისტორიის საკითხები განვითარებული და გვიანი შუა საუკუნეების სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოში: ხუცეცი	129
ბექა მგელაძე The Meaning of Term <i>khutsetsi</i> in South-West Georgia in High and Late Middle Ages Beka Mgeladze	
ლაზების ეთნიკური იდენტობის საკითხისათვის	136
ნუგზარ მგელაძე For the Issue of Ethnic Identity of Lazi Nugzar Mgeladze	
იმერეთის სამეფოს საკითხი ქუჩუკ-კაინარჯის საზავო ხელშეკრულებაში	144
დავით მერკვილაძე The Issue of Imereti Kingdom in the Treaty of Küçük Kaynarca David Merkviladze	
ს. ბურნაშევის შრომები როგორც საისტორიო წყარო სამხრეთ კავკასიის ისტორიისათვის	151
დავით მერკვილაძე გოჰარ მხითარაიანი S. Burnashev's Compositions as the Source for the History of the South Caucasus Region David Merkviladze Gohar Mkhitaryan	
საბა და ერასტი ორბელიანებისთვის ირანიდან გაგზავნილი სამძიმრის წერილის ავტორის – გიორგი მდივნის ვინაობის დადგენისათვის	156
ლადო მირიანაშვილი On Identification of Giorgi Mdivani, Author of a Condolence Letter Sent by Him from Iran to Saba and Erasti Orbelianies Lado Mirianashvili	
მნიშვნელოვანი ავღანური წყარო გიორგი XI-ს შესახებ	162
ალექსანდრე მიქაბერიძე კახა კვაშილავა An Important Afghan Source about King Giorgi XI Alexander Mikaberidze Kakha Kvashilava	
სამუელ გმელინის მოგზაურობის ჩანაწერები როგორც წყარო ამიერკავკასიის ისტორიისათვის	170
გოჰარ მხითარაიანი Samuel Gmelin's Itineraries as the Source of the History of the Eastern Transcaucasia Gohar Mkhitaryan	
ნაპოლეონის ემისრების ცნობები აბას მირზას ლაშქრის შესახებ რუსეთ-სპარსეთის პირველი ომის (1804-1813) დროს	173
ირინე ნაჭყებია Information by Napoleon's Emissaries About Abbas Mirza's Army during the First Russo-Persian War (1804-1813) Irine Natchkebia	
საარქივო მასალების ტექსტოლოგიური კვლევა ციფრულ ეპოქაში	182
მაია ნინიძე მაია ჯანგიძე Textual Study of Archival Materials in the Digital Era Maia Ninidze Maia Jangidze	
ნადირობის ფენომენოლოგია „ვეფხისტყაოსანში“ და მონღოლთა ეპოქა (პოეტური ტექსტის ისტორიულ-წყაროთმცოდნეობითი რეცეპციები)	189
ნიკოლოზ სანებლიძე The Phenomenology of Hunting of „The Knight in Tiger's Skin“ and the Era of the Mongols (Historical and Source-Critical Receptions of Poetic Text) Nikoloz Sanebldize	

SAMUEL GMELIN'S ITINERARIES AS THE SOURCE OF THE HISTORY OF THE EASTERN TRANSCAUCASIA

Gohar Mkhitarian

In the second half of the 18th century, thanks to academician Samuel Gottlieb (Georg) Gmelin (Polievktov 1935 : 116-119), the study of the northern regions of the Eastern Transcaucasia and Iran is put on an academic level. S. Gmelin's expedition left St. Petersburg on June 26, 1768 for a long journey. His way passed through the Moscow-Voronezh-Tsaritsin-Astrakhan and made the journey from Caspian Sea to Derbent-Baku, then to Shamakhi and Salyan. The expedition went away from there moving to the seaport of Anzali-Rasht-Balfrush. In 1771 S. Gmelin returned to Astrakhan. During that time, S. Gmelin visited Mozdok then in 1774 he moved to the eastern coasts of the Caspian Sea to explore the lagoons of Astrabad and Anzali (Mkhitarian 2018). It is noteworthy that S. Gmelin's expedition should follow a strictly defined schedule and explore the western coast of the Caspian Sea for about a half year. In October, the expedition was supposed to return to the Caucasus in order to join J. Güldenstädt's expedition and then make the passage to the Ghezlar. On January 8, 1774 in a letter addressed to the Ghezlar Superintendent's Office from Baku, S. Gmelin asked for four comfortable apartments for the expedition members and Professor Güldenstädt's apartment for him (Archive 1912: 69).

However, on the way back, a little bit farther away from Derbent (4 day-distance) the expedition along with the 20 Cossacks was captured by the ruler of Khaïtakes on February 5. The negotiations between the Russian authorities and the Utsmi on releasing the academician were delayed for 6 months. Eventually, S. Gmelin died from fever in July 27. It should be noted that S. Gmelin managed to convey his travelling notes to the members of expedition student Ivan Mikhailov and translator Fyodor Baur who were released from captivity. They sent report entitled "The death of Academician S. G. G. Gmelin captivated by the Caucasian ruler" to the Imperial Academy's Committee from Ghezlar in August 3, 1774 (Readings 1867:11-16) 42 manuscripts written in Russian, German and Latin, are preserved in Gmelin's personal fund of the St. Petersburg Branch of the Archives of the Russian Academy of Sciences. Thus, S. Gmelin's expedition explored a vast territory from Saint Petersburg to the western shores of the Caspian Sea and the northern regions of Iran. He could hardly explore the geographical location of these areas, natural resources, information on the previously known and unknown species of flora and fauna with illustrations and graphics. S. Gmelin had to strictly follow the assignments (Fradkin 1950: 216-217) and requirements of the Academy, composing daily travelling notes and periodically sending them to Saint Petersburg.

Of course, the travelers of all time have written their itineraries while S. Gmelin's records were not amateur and cognitive notes. Those were the scientific studies based on reliable information addressed to the Imperial Academy in the form of reports. That was a matter of concern to the scientist who did not find enough time for properly elaborating the collected materials. In the introduction of the first part of the work, he hoped to complete the notes by making the necessary corrections after returning from a journey (Gmelin 1771: 1). Academician S. Gmelin's work entitled "Travelling" was first published in German (Gmelin 1770-1784) by the Imperial Academy in 1770-1784 during his trip. This work involved four parts and five volumes. In parallel with this, in 1771-1785 the work was translated into Russian and presented to the Russian readers in the same volume (four parts, five volumes) (Gmelin 1771-1785). The description of the region located on the western coast of the Caspian Sea includes the first part of the third volume of the work. The Russian imperial approaches to the rulers of Dagestan, the Eastern Transcaucasia and the northern regions of Iran are vividly reflected in the itinerary. Thus, he wrote about the ruler of Khaïtakes as rogue and venal governor who was not sincere to the Russian Empire and expressed his positive attitude only through words related to the security issues. Then, S. Gmelin noted that even if by the command of the ruler the foreign travelers were accompanied by guides, from past experience it was known that the ruler sent a large number of armed forces to rob the travelers (Gmelin 1771: 26). It becomes clear from the review that after visiting the region, S. Gmelin had a clear idea of the local khans, including the ruler of Khaïtakes who would later capture the scientist and other members of the expedition. Speaking about rulers, khans or governors, he revealed their political attitude towards the Russian empire, pointing out the potential benefits of their domains for the Empire. Paying tribute to the historical past, Gmelin considered the Caucasian Khans, including Fath Ali Khan of Kubbeh and Derbent, to be the "Persian ruler" viewing the region as an integral part of the Iranian state (Gmelin 1771: 42). He thoroughly examined the political influence of Fatah Ali Khan in the Eastern Transcaucasia. For example, the merchants passing through Shamakhi, had to pay Fath Ali Khan for the pilgrimage to Mecca and Medina. According to the academician, the reputation of the Hajis in Shirvan was so high that no significant decision was made without their permission.

References

- Archive 1912:** Russkiy archiv. Akademik Gmelin.
- Gmelin 1770-1784:** S.-G. Gmelin. Reise durch Russland zur Untersuchung der drei Natur-Reiche. Vols. I-IV. SPb.
- Gmelin 1771:** S. Gmelin. Puteshestvie po Rossii dlya issledovaniya trech carstv estestva. vol. I. SPb,
- Gmelin 1785:** S. Gmelin. Puteshestvie p oRossii dlya issledovaniya trech carstv estestva. vol. III/I. SPb.
- Guldenshtedt 1809:** Guldenshtedt, J. Geograficheskoe i statisticheskoe opisanie Gruzii i Kavkaza, iz puteshestviya cherez Rossiyu i po Kavkazskim goram v 1770–1773. SPb.
- Fradkin 1950:** N.Fradkin. Instrukciya dlya akademicheskikh ekspeditsiy 1768-1774 gg. *Voprosi geografii*.
- Mkhitarian 2013:** G. Mkhitarian, Severo-Vostochnoe Zakavkaze v kontekste vnewney politiki Rossii v 70-x gg. XVIII v. *Caucasica 2* .
- Mkhitarian 2018:** G. Mkhitarian, S. Gmelin’s travel to the Eastern Transcaucasia and Northern regions of Iran. The Contouties and Peoples of the Near and Middle East, XXXI.
- Osipov (ed.) 1993 :** Nauchnoe nasledie P. S. Pallas (Pisma. 1768-1771) .
- Polievktov 1935:** Polievktov M. Evropeyskie puteshestvenniki XIII-XVIII vekov o Kavkaze. Moskva.
- Readings 1867:** O smerti akademika S. G. G. Gmelina v plenu u odnogo gorskogo kavkazskogo vladetelya. (1867, iyul-sentyabr). *Chteniya v imperatorskom obshestve istorii i drevnostey rossiyskikh pri moskovskom universitete*.

სამუელ გმელინის მოგზაურობის ჩანაწერები როგორც წყარო აღმოსავლეთ ამიერკავკასიის ისტორიისათვის

გოჭარ მხითარიანი

მეთვრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში სამუელ გმელინის მიერ აღმოსავლეთ ამიერკავკასიის შესწავლის მიზნით მოწყობილი სამეცნიერო ექსპედიციები არა მხოლოდ რეგიონში არსებული ეთნიკური სურათისა და სოციალურ-ეკონომიკური ცხოვრების სრულყოფილ აღწერას გვაძლევს, არამედ მნიშვნელოვან ინფორმაციას გვაწვდის სამთავროებში არსებული პოლიტიკური სიტუაციისა და მათი საგარეო პოლიტიკის შესახებაც. თავისი მოგზაურობის ჩანაწერებში აკადემიკოსი ს. გმელინი ნათლად წარმოაჩენს აღმოსავლეთ ამიერკავკასიისა და დაღესტნის მმართველთა მიმართ რუსულ იმპერიალისტურ მიდგომას. თითოეულ მათგანზე საუბრისას ის ეხება ამ მმართველთა პოლიტიკურ დამოკიდებულებას რუსული სახელმწიფოსადმი და ხაზგასმით აღნიშნავს ამ დომენების პოტენციურ სარგებელს იმპერიისათვის.